

FEMINIZEM

Neža Kokot

Feminizem je družbeno gibanje, ki si prizadeva za ekonomsko, politično in socialno enakopravnost vseh ljudi, ne glede na spol, starost ali etnično pripadnost. Njegovo bistvo ni v prevladi žensk, temveč v prizadevanju za enake možnosti in pravice za vse. V jedru gibanja je spoštovanje človekovih izkušenj, identitet, znanja in sposobnosti. Zaradi teh vrednot se feminizem postavlja nasproti politično-socialni ureditvi, imenovani patriarhat, sistemu, ki ohranja ekonomsko, politično in družbeno prevlado moških nad drugimi, zlasti marginaliziranimi skupinami.

Začetki feminizma segajo v 18. stoletje, ko so premožnejše ženske začele organizirati salonska srečanja, kjer so ponujale prostor za druženje in izmenjavo idej. Tam so se ženske prvič pogovarjale o svojem položaju v družbi, pravicah do izobraževanja in političnih ureditvah. Leta 1791 je izšla prva Deklaracija o pravicah žensk in državljanek (*Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*), v kateri so ženske zahtevale ne le enakopravnost, temveč tudi enakovredno partnerstvo z moškimi (glej Gouges 2019).

Feministično gibanje delimo na štiri valove. Prvi val feminizma, imenovan tudi klasični feminizem, se je začel na prelomu iz 19. v 20. stoletje. Glavno vlogo so imele sufražetke, katerih cilj je bil pridobiti volilno pravico za ženske. Po 1. svetovni vojni, ko so v večini držav dosegle svoj cilj, je gibanje postopoma zamrlo. Drugi val feminizma se je začel v 60. in 70. letih 20. stoletja, ko so se ženske začele aktivno vključevati v širše družbene spremembe in civilne boje: od pravic pri delu do svobode odločanja o lastnem telesu. Tretji val feminizma, ki se je pojavil po padcu Berlinskega zidu (leta 1989), je razširil razumevanje enakopravnosti žensk z vključevanjem vprašanj o enakopravnosti rase, razreda in spolne usmerjenosti. Zlasti temnopolte afro-ameriške feministke so se spraševale o pravicah temnopoltnih žensk delavskega razreda ter tako razvile koncept intersekcionalizma kot podlage za diskriminacije, ki izhajajo iz presečišč spola, rase in razreda. Četrty val feminizma, ki traja še danes, se je začel okoli leta 2010 z razvojem digitalne tehnologije in

družbenih omrežij. Zanj je značilna globalna povezanost in kampanje, kot sta #JazTudi, ki opozarja na spolno nadlegovanje in zlorabe v različnih družbenih sferah ali pa kampanja #myvoicechoice za enakopravno pravico do brezplačnega splava v Evropi.

Feminizem danes deluje ne le na političnem področju, temveč tudi v znanosti, medicini in aktivizmu, hkrati pa posega v vsakdanje življenje, kjer se oblikujejo pomeni, identitete in družbena moč (Ortner 2006: 190). Osredotoča se na politično, ekonomsko, osebno in socialno enakost oseb, ne glede na spol. Zagovarja enakopravnost pred zakonom, medtem ko se zunaj pravnega okvira bori proti seksizmu, to je nasilju na podlagi spola in prepričanjem, ki dajejo moškim prednost. Feminizem poudarja enako plačilo za vse, priznava enake reprodukativne pravice in delo ter zaščito žensk pred nasiljem in nadlegovanjem. Boj za enakost vseh spolov se širi tudi na marginalizirane skupine, kot so temnopolte ženske in LGBT+ skupnost. Sodobni feminizem presega meje ženskega spola, vključuje tudi moške in spolno nebinarne osebe ter izpostavlja povezanost spola, rase, vere in ekonomskega položaja (glej Baiocchi in Savloff 2024).

Področja feminizma zajemajo pravno in politično enakost, kjer si feministke prizadevajo na primer za enake pravice na področju volilnih pravic, lastništva nepremičnin, sodelovanja v pogodbah in podobno. Pomembna je tudi ekonomska neodvisnost, ki je zagotovljena z ekonomsko enakostjo, ki vključuje enako plačilo, priznanje in plačilo reprodukativnega dela, odpravo nepoštenih delovnih praks ter preprečevanje diskriminacije na delovnem mestu. Telesna avtonomija in reprodukativne pravice pomenijo pravico žensk do samoodločanja o lastnem telesu, kar zajema dostop do spolnega zdravja, varnega splava, kontracepcije ter celovitega zdravstvenega varstva. Poleg tega feminizem zagovarja varnost in pravičnost, ki vključujeta preprečevanje nasilja na podlagi spola, spolnih napadov in nadlegovanja ter zaščito pred prisilnimi porokami in drugimi oblikami nasilja. Prav tako si prizadeva za družbene in kulturne spremembe, izpodbija spolne stereotipe ter zagotavlja enake možnosti na vseh področjih življenja. Sodobni feminizem izpostavlja tudi intersekcionalnost, saj opozarja na različne oblike zatiranja, kot

so rasna, razredna in spolna diskriminacija, ki se prepletajo in jih je treba obravnavati celostno, da se zagotovijo polne pravice za vse.

Za konec je potrebno omeniti, da se v besedilu osredotočam na zahodni feminizem. Ko govorimo o feminističnem gibanju v širšem kontekstu, je nujno razločevanje med zahodnim in nezahodnim feminizmom. Evrocentrizem (pretirano poudarjanje Evrope kot središča svetovnega dogajanja in razvoja) in univerzalizem (razumevanje ene in enake rešitve za vse ljudi na svetu), ki sta se hitro razširila zaradi imperializma in kolonializma, sta prisotna tudi v feminističnem gibanju. V feminizmu se to kaže tako, da so evropske in zahodnoameriške ženske postavljene v središče kot univerzalni standard svoboščin za vse ženske. Te so predstavljene kot 'rešiteljice', ki želijo na enak način opolnomočiti nezahodne ženske (Waheed in Cabezas 2021: 1). Pri tem so nezahodni in postkolonialni feminizmi pogosto spregledani, velikokrat se ne pripoznava kulturnih in zgodovinskih posebnosti drugih skupnosti (glej Weedon 2002).

Viri in literatura:

- Baiocchi, Maria Lis in Savloff, Leyla.** 2024. Feminist Anthropology Today, *Anthropology news*, spletni vir: <https://www.anthropology-news.org/articles/feminist-anthropology-today-thinking-about-gendered-binaries-violence-against-women-and-the-praxis-of-feminist-anthropology/#citation> [22. 11. 2025].
- Gouges, Olympe de.** 2019. *Pravice ženske: deklaracija o pravicah ženske in državljanke*. Ljubljana: Društvo za kulturološke raziskave.
- Ortner, Sherry B. 2006. *Anthropology and social theory: Culture, power, and the acting subject*. Duke University Press.
- Waheed, Manha in Cabezas, César.** 2021. Western Feminism and Rescuing Non-Western Women, *Journal of Student Research* 10 (3), str. 1 – 19, spletni vir: <https://doi.org/10.47611/jsrhs.v10i3.1644> [22. 11. 2025].
- Weedon, Chris.** 2002. Key Issues in Postcolonial Feminism: A Western Perspective, *Genderealisation: Locating Gender Studies* 1 (1), str. 43 – 54, spletni vir: <https://journals.ub.uni-koeln.de/index.php/genderforum/article/view/2188> [22. 11. 2025].

Ilustracije prispevala: Naja Ražem